

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Aspekt egodeismu ve filosofické a beletristické
reflexi**

Plzeň 2014

Tereza Křenová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Aspekt egodeismu ve filosofické a beletristické
reflexi**

Tereza Křenová

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Kastnerová, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila výhradně pramenů a literatury, které jsem uvedla v seznamu použitých zdrojů.

V Plzni dne 14. dubna 2014

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Martině Kastnerové, Ph.D. za odborné vedení, poskytnutí velmi cenných rad, důležitých připomínek a podnětů.

OBSAH

1.	ÚVOD.....	1
2.	ASPEKT EGODEISMU VE FILOSOFICKÉ REFLEXI.....	2
2.1.	FRIEDRICH NIETZSCHE.....	2
2.1.1.	Úvod do Nietzscheho filosofie.....	2
2.1.2.	Nietzscheho koncepcie dvojí morálky.....	3
2.1.3.	Nadčlověk a princip věčného návratu.....	5
2.1.4.	Nietzscheho pojetí voluntarismu neboli vůle k moci.....	7
2.2.	LADISLAV KLÍMA.....	9
2.2.1.	Život a charakteristika Ladislava Klímy.....	9
2.2.2.	Odras života v Klímově filosofii.....	10
2.2.3.	Klímova iracionalita světa.....	11
2.2.4.	Klímova koncepcie nového, vyššího člověka.....	12
3.	ASPEKT EGODEISMU V BELETRISTICKÉ REFLEXI.....	16
3.1.	FJODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ.....	16
3.1.1.	Podoby egodeismu u Dostojevského.....	16
3.1.2.	Koncepcie člověkoboha a Bohočlověka.....	17
3.2.	LEONID NIKOLAJEVIČ ANDREJEV.....	20
3.2.1.	Andrejevova koncepcie egodeismu.....	20
4.	KOMPARACE ASPEKTU EGODEISMU U F. NIETZSCHEHO, L. KLÍMY, F. M. DOSTOJEVSKÉHO A L. N. ANDREJEVA.....	24
5.	ZÁVĚR.....	28
6.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	30
7.	RESUME.....	33

1. ÚVOD

Slovo egodeismus prozatím české odborné slovníky explicitně neuvádějí, a to i přesto, že jako první tento výraz použil již český filosof dvacátého století Ladislav Klíma. Pro účely vymezení termínu je tedy vhodné vycházet ze slov, ze kterých se daný výraz skládá, tedy „ego“ a „deus“, které v českém jazyce znamenají „já“ a „bůh“. Význam slova se proto dá volně přeložit jako sebezbožštění. Při hledání výrazu egodeismus v zahraničních zdrojích lze vyhledat prakticky totožné vysvětlení, jímž je „víra v sebe, jako v nejvyšší bytost“.¹

Práce se zaměří na čtyři stěžejní autory devatenáctého a dvacátého století, v jejichž díle lze koncept egodeismu zkoumat, tj. Friedricha Nietzscheho a Ladislava Klímu jako zástupce filosofické tvorby a Fjodora Michajloviče Dostojevského a Leonida Nikolajeviče Andrejeva jako autory beletrie. K hlavním titulům, ze kterých bude čerpáno v této bakalářské práci, patří Dostojevského *Bratři Karamazovovi*, *Zločin a trest* a *Běsi*, Nietzscheho *Soumrak model* a *Tak pravil Zarathustra*, Andrejevova *Fixní idea* a Klímovy *Traktáty a diktáty* a *Svět jako vědomí a nic*.

První kapitola se bude věnovat Nietzschemu, v jehož filosofii je nejprve nutné vymezit jeho pojetí morálky, které přímo souvisí s vlastní koncepcí nadčlověka. Další kapitola se bude zaměřovat na zástupce české filosofie Ladislava Klímu, zde budou zmíněny rovněž informace týkající se Klímova života, protože prožitá traumata z dětství měla zřetelný dopad na jeho tvorbu. Poté bude následovat část čerpající z beletristické tvorby, týkající se děl Dostojevského a Andrejeva. Zde bude zaměřena pozornost především na činy vybraných postav motivované egodeistickým přesvědčením a také na následky těchto činů.

Vzhledem k tomu, že téma egodeismu není ve vědeckých kruzích detailněji zpracováno, klade si tato bakalářská práce za cíl poskytnout ucelený náhled na jednotlivé koncepty egodeismu a zpracovat výslednou závěrečnou komparaci těchto teorií.

---

¹ EGODEISM. In: *Urban Dictionary* [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupné z <http://cs.urbandictionary.com/define.php?term=Egodeism>.

2. ASPEKT EGODEISMU VE FILOSOFICKÉ REFLEXI

2.1. FRIEDRICH NIETZSCHE

2.1.1. Úvod do Nietzscheho filosofie

Tento německý filosof je známý především jako velký kritik náboženství, především církve. Nietzsche začal zásadním a rázným způsobem kritizovat více než dva tisíce let staré tradice. Křesťanství si za dobu své existence vytvořilo pevné postavení, ale Nietzsche přesto uštědřil křesťanství a náboženství obecně několik ran. Byl toho názoru, že „křesťanství úplně rozdrtilo a rozlomilo člověka a ponořilo jej jakoby do hlubokého bahna“.² Podle Nietzscheho celá křesťanská filosofie pouze oslabovala člověka, prakticky mu nepřinášela nic pozitivního pro jeho rozvoj a bylo tedy nutné křesťanství radikálně odmítnout,³ a to také z toho důvodu, že křesťanství podle Nietzscheho život popírá.⁴ Křesťanská morálka doslova zabíjí individuální svobodu člověka, jelikož jedinec nemá možnost být sám sebou.⁵

Filosofie Friedricha Nietzscheho začala dosahovat zvýšeného zájmu až o několik desítek let později. Jak píše Antonín Mokrejš, „Nietzsche se pokouší o kritiku celé dějinné tradice západního myšlení, o novou interpretaci příznačného duchovního světa i osobité kultury. Jedná se o kritiku radikální a důslednou, zasahující ke kořenům a myšlenkovým zdrojům a snažící se neponechat nic stranou uvažování.“⁶ Prvky egodeismu začínáme nacházet převážně v jeho rozboru morálky, se kterou souvisí vznik nového, silnějšího živočišného druhu, jehož původně nazýval nadčlověkem a později začal používat výrazy jako jsou nejvyšší člověk, vyšší lidé, silnější rasa, budoucí vládci Země, silnější druh.⁷

---

² MAJOR, L. *Dějiny poklasické filozofie v 19. a na počátku 20. století*, s. 31.

³ STARK, S. *Filosofie člověka v historickém kontextu*, s. 55.

⁴ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 12.

⁵ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 107.

⁶ MOKREJŠ, A. *Odvaha vidět: Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 274.

⁷ MAJOR, L. *Dějiny poklasické filozofie v 19. a na počátku 20. století*, s. 34.

2.1.2. Nietzscheho koncepce dvojí morálky

Friedrich Nietzsche považoval stávající morálku za omezující a nebezpečnou, jelikož člověku neumožňovala využívat svých přirozených vlastností. Podle Nietzscheho patří k přirozeným vlastnostem člověka neustálá snaha o dosahování něčeho lepšího, k tomu však musí být člověk silný a tvrdý. Bohužel takových jedinců je málo a Nietzsche upozorňuje na to, že převažují spíše lidé slabí, neaktivní a pasivní. Právě takoví nemůžou nikdy dalšího vývojového stádia dosáhnout. Dá se tedy říci, že vlastně celé lidstvo a celou společnost tyto slabí jedinci pouze oslabují a proto jsou zbyteční. V tom smyslu morálka oslabuje člověka. S tímto tvrzením souvisí Nietzscheho teorie dvojí morálky – panské a otrocké. Obecně lze konstatovat, že „otrocká morálka se definovala odporem ke zlu, které chtěla zničit a panská morálka je postavena na primárním rozdílu dobrý – špatný“.⁸ Podle Nietzscheho je panská morálka první a původní, jako jediná vznikla zcela spontánně, jako projev síly a velikosti.⁹ Kdežto otrocká morálka měla zcela jiný vývoj, „vznikla odvozeně, jako obrana proti hodnotám autentické panské morálky“.¹⁰ S otrockou morálkou také Nietzsche spojuje vznik křesťanství, které je podle něj „ideologií potlačených, otrockých mas, vzniklo jako vzpoura proti panujícím pořádkům, proti pánům a vládčům“.¹¹ Vlastně se zrodilo z požadavků otrocké morálky.

Dle otrocké neboli stádní morálky „lze sledováním morálního ideálu zlepšit člověka jako takového“.¹² Toho využívala církev, která velmi sebevědomě hlásala určitá pravidla dle své libosti. Dodržování těchto pravidel mělo vést křesťany například k vykoupení z hříchů, k tomu, aby se z nich stali „lepší“ lidé. Církev si však tato pravidla upravila podle svých zájmů a aktuálních potřeb a věřícím vyhrožovala případnými tresty při nedodržování daných pravidel. Morálku chápal Nietzsche jako dílo nemorálnosti. To vysvětloval na tzv. „zušlechtovatelných lidstva“, kteří byli sami „od kořene nemorální“ a k umravňování užívali prostředků, které byly rovněž nemorální.¹³ Podle Nietzscheho je především podstatné odstranit trest, který

---

⁸ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 92.

⁹ MAJOR, L. *Dějiny poklasické filozofie v 19. a na počátku 20. století*, s. 33.

¹⁰ Tamtéž, s. 33.

¹¹ Tamtéž, s. 33.

¹² KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 91.

¹³ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 41.

zamořil celý svět. Doslova říkal, že „není horšího plevele!“¹⁴ Varoval, že je důležité, aby se lidstvo vzpamatovalo a přestalo chápat trest jako důsledek jednání, jako příčinu a trest. Nietzsche hlásal, že výchovu lidského rodu doposud řídí „vyšinutá fantazie žalárníků a popravčích.“¹⁵ Také k existenci posmrtného života se Nietzsche stavěl kriticky a zdůrazňoval, že peklo, Bůh, ďábel, ani život duše po smrti neexistují.¹⁶ Sám Nietzsche upozorňoval, že „napravit a zlepšit člověka znamená v morálně rozděleném světě vymýtit jednu polovinu vlastností, celý jeden pohled na svět: ten, který morálka odsuzuje“.¹⁷ Člověk se totiž může stát lepším pouze tak, že se stane větším, což v Nietzscheho koncepci znamená, že nejde o zlepšení, jelikož tak by muselo narůst dobro i zlo a odstranění zla v žádném případě nevede ke zlepšení člověka, ale naopak k jeho postupnému úpadku a ke zmenšení, protože tímto by ztratil životně důležité síly.¹⁸

Jak již bylo zmíněno, panská morálka si zakládá na všem silném. Co je silné, je dobré, proto v panské morálce není místo pro slabé jedince, jelikož tito jedinci jsou pro svět vlastně zbyteční. Takový slabý/špatný jedinec nerozhoduje sám za sebe, nýbrž jen ze strachu či závisti. Je zcela zbytečný, opovrženíhodný a už vůbec není hoden zájmu vznešeného/dobrého člověka. Panská morálka je morálkou nadčlověka, který bere život takový, jaký je, a jedinou jeho snahou je neustálý rozvoj sebe sama. Právě nadčlověk je zdrojem hodnot, proto nemusí brát ohled na nic. Nemusí se ptát, zda jeho činy jsou dobré či špatné, rozhoduje o svých ctnostech i neřestech sám. Podle Nietzscheho byla hierarchizace mezi jednotlivci nutností, protože mezi silnými a slabšími musí být viditelný rozdíl v moci, jen tak je možné zachovat hodnoty k přežití lidstva jako celku. Musí vládnout pouze ti nejsilnější.¹⁹

Friedrich Nietzsche netvrdil, že by právě panská morálka byla jediná správná a otrocká naopak špatná, ale byl toho názoru, že morálka je otázkou dějinného vývoje. V dobách, kdy se člověk vytvářel ze zvířete, byla stádní neboli otrocká morálka nutná, jelikož naučila člověka poslušnosti a díky ní také potlačil své původní zvířecí

---

¹⁴ NIETZSCHE, F. *Ranní červánky*, s. 17.

¹⁵ Tamtéž, s. 18.

¹⁶ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 15.

¹⁷ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 91.

¹⁸ Tamtéž, s. 92.

¹⁹ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje klavírem*, s. 143 – 145.

instinkty.²⁰ V této době měla morálka pozitivní záměr, protože sloužila jako prostředek přeměny zvířete ke člověku. Nejprve byla nepostradatelnou oporou, ale později se osamostatnila a povýšila nad účel, proto ji Nietzsche začal chápat jako nahraditelnou.²¹ Sám Nietzsche se ptal po tom, „kdy člověk překračuje úroveň pouhé zvířecí existence, kde končí zvíře a začíná člověk...“²² Podle Nietzscheho byla doba nutnosti stádní morálky dávno pryč, jelikož už nic nerozvíjela, dokonce se stala překážkou života, a proto byla nutná změna, kterou viděl v panské morálce.²³ Nietzsche přímo upozorňoval na to, že pokud nenastane změna a lidstvo bude nadále setrvávat v otrocké morálce, dojde k úpadku celé společnosti.

2.1.3. Nadčlověk a princip věčného návratu

Nietzsche a pojem nadčlověk k sobě neodmyslitelně patří, avšak je důležité si uvědomit přesný význam tohoto slova tak, jak ho Nietzsche chápal, protože může snadno dojít k jeho zneužití. Nietzscheho nadčlověk, jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, je člověk, který není ničím oslabený a chce dosahovat svého postupně se zdokonalujícího vývoje, přesněji dosáhnout dalšího vývojového stádia. Dosavadní člověk se totiž ve svém životě řídí iluzemi, které často považuje za pravdu a tato úroveň vědění určuje psychický život člověka. Spojená s jeho tělesnou nedokonalostí předurčuje vývoj k tomu, aby vznikl vyšší vývojový typ – nadčlověk. Nadčlověk bude schopen realizovat vůli k moci, přijme ono nové učení a bude se jím řídit, stane se bytostí zcela svobodnou, ovládající vše, co je v jeho dosahu. „Nadčlověk je ten, kdo bude nositelem této životní síly, iracionálního pudu směřujícího k ovládnutí všeho. Současný člověk totiž ve své malosti a slabosti není schopen plnit tento dějinný úděl, je tak odsouzen být v moci nadčlověka.“²⁴ Tento vyšší člověk si zotročí stávající lidstvo, jeho chování se bude řídit vlastním prospěchem, vytvoří novou morálku, ve které je dobré to, co je užitečné pro život nadčlověka. Stávající lidstvo ve své slabosti hledá oporu v Bohu, nadčlověk je však schopen se této slabosti zbavit, Bůh je pro něj mrtev. Smrt Boha si vynucuje život nadčlověka.²⁵

---

²⁰ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 96.

²¹ Tamtéž, s. 98 – 99.

²² MOKREJŠ, A. *Odvaha vidět: Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 212 .

²³ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 96.

²⁴ STARK, S. *Filosofie člověka v historickém kontextu*, s. 54 .

²⁵ KRUŽÍK, Josef. NOVOTNÝ, Jaroslav. *Nietzsche a člověk: kořeny filozofické antropologie v myšlení Friedricha Nietzscheho*, s. 106.

Stěžejním dílem Friedricha Nietzscheho pro koncepci nadčlověka je dílo *Tak pravil Zarathustra*. „Zarathustra je obrazem nadčlověka jako základu, jako smyslu člověka, jako budoucnosti. Zároveň je tím, který základ hledá, který ho dbá, je přechodem nadčlověka a tak již do jisté míry nadčlověkem, vyšším člověkem. A zároveň s tím je i člověkem, tím, kterému něco chybí a něčeho má zase příliš. Zarathustra je tedy zároveň symbolem základu, hledání základu i chybění základu.“²⁶ Hlavní teze Nietzscheho filosofie nacházíme právě u staroperského proroka a reformátora Zarathustry, který je hlásá svým žákům. Je známo, že Nietzsche byl z celkového stavu společnosti velmi zklamaný a právě do nadčlověka vkládal velké naděje, protože nadčlověk bude podle něj smyslem země.²⁷ A právě o tom pojednával Zarathustra na svých cestách – hlásal nadčlověka.²⁸ Upozorňoval na to, že právě člověk musí vytvořit něco nad sebe, jelikož je k tomu přímo předurčen.²⁹ Člověk je totiž mostem a to je to, co je na něm obdivuhodného.³⁰ V koloběhu života zatím všechny bytosti vytvořily něco vyššího, něco nad sebe,³¹ a právě tímto krokem se v životě posouváme na další vyšší úroveň bytí. Nadčlověk ke svému životu nepotřebuje víru v Boha, nepotřebuje se na nikoho a na nic ohlížet, jelikož je sám pánem svých činů. Bůh pro něj zemřel, a protože všichni bozi jsou mrtví, musí být živ nadčlověk.³² Ani Zarathustra nepotřebuje bohy, poněvadž zná krásu nadčlověka.³³ Budoucností je pro něj nadčlověk a tak chce, aby to viděli i jeho žáci. Bůh je podle Zarathustry pouhou domněnkou, kterou nejsou lidé schopni stvořit, kdežto nadčlověka stvořit dovedou, což může trvat i dlouhou dobu.³⁴ Nadčlověk si je zcela vědom vlastní jedinečnosti a reálné zodpovědnosti za svůj život, který plně přijímá do svých rukou. Uvědomuje si vnější i vnitřní svět se vším, co přináší a není závislý na nikom jiném, pouze na sobě. Jednání nadčlověka záleží pouze na jeho přirozených instinktech.³⁵

Pro Nietzscheho filosofii je dalším stěžejním bodem tzv. princip věčného návratu, tedy že život neustále vzniká a zaniká ve svých jednotlivých projevech. Chod

---

²⁶ Tamtéž, s. 110

²⁷ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 9.

²⁸ Tamtéž, s. 9.

²⁹ Tamtéž, s. 9.

³⁰ Tamtéž, s. 9.

³¹ Tamtéž, s. 9.

³² Tamtéž, s. 64 .

³³ Tamtéž, s. 71.

³⁴ Tamtéž, s. 69.

³⁵ Tamtéž, s. 28 – 29.

světa je určen principem věčného návratu, který nadčlověk přijímá. Zánik pro něj není koncem života, nadčlověk totiž nepotřebuje útěchu posmrtného života. Naopak poslední člověk se snaží dle Nietzscheho o to, aby byl co nejvíce tvárný, snášenlivý, nudný, aby jeho život byl pohodlný, nenáročný a především bez rizika, nebezpečí a utrpení.³⁶ Myšlenka věčného návratu překonává protiklad optimismu a pesimismu a pobízí život k rozvoji a vzestupu.³⁷ Nutno poznamenat, že věčný návrat téhož neznamena víru v nesmrtnost lidské duše, ale naopak spočívá v myšlence konečné lidské smrtelnosti.³⁸ Nový člověk pak nepochybuje o smrtelnosti duše a těla.³⁹ Zarathustra ví, že by se stal nejsilnějším vládcem, pokud by hlásal věčný návrat, ale zároveň ví, že ještě pro toto poslání není dostatečně vyzrálý.⁴⁰ Ostatní jsou však přesvědčeni, že Zarathustra je učitelem věčného návratu, že právě to je jeho osud a že jedině on má být tím prvním, kdo bude učení šířit.⁴¹

Princip věčného návratu má být pokusem, jak zdolat nihilismus. Má být návodem, ve kterém člověk začíná chápat důležitost svého přítomného života. Člověk si má vážit sebemenší chvíle, kdy žije, protože ví, že posmrtný život neexistuje.⁴² Dle Nietzscheho je důležité, aby nadčlověk žil hrdě, protože pokud by ani on nežil podle svých hodnot, znamenalo by to, že ztratil smysl života. V takovém případě je nutné zemřít, a to bez své i cizí lítosti.⁴³ Koncepce nadčlověka a „věčného návratu téhož“ se navzájem doplňují, jedna bez druhé vyznívají nesrozumitelně a fanaticky, proto je nutné, aby vystupovaly společně a v návaznosti.⁴⁴

2.1.4. Nietzscheho pojetí voluntarismu neboli vůle k moci

Friedrich Nietzsche, stejně jako jeho předchůdce Arthur Schopenhauer, v jehož tvorbě se mimo jiné také inspiroval, viděl základ schopnosti duše ve vůli. „Hledání a nacházení sebe sama jako základ naší vůle a její podstatný obsah znovu zdůrazňuje bytostně produktivní ráz vůle, okolnost, že chtění staví a buduje. Vůle osvobozuje a přináší radost, nachází a vytváří budoucnost, i ona však bývá také zajatkyňou či vězněm.

---

³⁶ MOKREJŠ, A. *Odvaha vidět: Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 206 .

³⁷ Tamtéž, s. 281.

³⁸ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 133.

³⁹ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 15.

⁴⁰ Tamtéž, s. 123.

⁴¹ Tamtéž, s. 185.

⁴² HRBEK, M. *Smrt Boha v Nietzscheově filosofii*, s. 42 – 43.

⁴³ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 138.

⁴⁴ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 60 – 64.

Vězní ji minulost a přítomnost a teprve se učí přijímat, co bylo a je“.⁴⁵ Chtění totiž vyjadřuje kladné instinkty života a je dokladem životní síly.⁴⁶ Pro Nietzscheho byla základem tzv. vůle k moci, vůle zaměřená na ovládnutí. Podle něj je lidský život ovládnut vůlí k moci, záleží však na tom, zda si tento fakt člověk uvědomuje a řídí se jím, nebo ne. Nietzsche byl toho názoru, že je nutné se v první řadě zabývat lidským životem a z něj odvodit to, co jej určuje, co určuje svět. Vůle k moci je právě vůlí k životu.⁴⁷ S vůlí k moci spojoval instinkty, které jsou vrozené a jsou mnohem důležitější než rozum, který je pouhou náhodou.⁴⁸ Klád především důraz na to, že „nepředpojatý a neiluzivní postoj ke skutečnosti nevyplývá z pouhé potřeby poznávat, nýbrž vyrůstá právě z odhodlání zajistit podmínky silného, intenzivního, ničím neomezovaného života i jeho stálého rozvoje a vzestupu“.⁴⁹ Cílem vůle k moci je tedy překonání člověka a následný vznik nadčlověka. „Vůle k moci je Nietzschem chápána jako základní síla veškerého dění v organické přírodě i v přírodě anorganické.“⁵⁰ Ačkoli by se mohlo zdát, že vůle k moci mohla být vnímána jako přání rozkazovat druhým, upozorňuje Nietzsche, že takto ji chápat rozhodně nemůžeme.⁵¹

Podle Nietzscheho se vůle k moci neuplatňuje jen navenek, ale také uvnitř organismu mezi jednotlivými pudy.⁵² Dokonce ji chápe jako vůli organizační, jelikož uvnitř jednotlivé duše rozhoduje nad tím, který z pudů bude mít vládu nad ostatními pudy.⁵³ Pro Nietzscheho bylo nejnepříjemnějším jevem zkoumání živé tělo, protože takové tělo funguje zcela logicky. Nikoho totiž nenapadne vnímat části svého těla jako cizí, o svém žaludku si nebudeme myslet, že je božský, ale své myšlenky naopak často vnímáme jako vnuknuté bohem.⁵⁴ Vůli k moci chápe jako jediný zdroj, z něhož lze odvodit všechny funkce organického života, a také z ní odvodit ve vývoji živočichů vznik určitého orgánu.⁵⁵ V souvislosti s vůlí k moci hovořil Nietzsche o tom, že „stálé interpretování je dílem vůle k moci, protože interpretace je samotný prostředek, jak se

---

⁴⁵ MOKREJŠ, A. *Odvaha vidět: Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 258.

⁴⁶ Tamtéž, s. 257.

⁴⁷ PECHAR, O. *Otázky Nietzscheho myšlení*, s. 115.

⁴⁸ NIETZSCHE, F. *Ranní červánky*, s. 82.

⁴⁹ MOKREJŠ, A. *Odvaha vidět: Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 7.

⁵⁰ PECHAR, O. *Otázky Nietzscheho myšlení*, s. 115.

⁵¹ Tamtéž, s. 114.

⁵² Tamtéž, s. 115.

⁵³ Tamtéž, s. 117.

⁵⁴ Tamtéž, s. 124.

⁵⁵ Tamtéž, s. 126.

stát pánem něčeho.“⁵⁶ Podle Nietzscheho veškerá aktivita organismu spočívá v touze po moci a vůle k moci je „veškerou hnací silou“.⁵⁷ Nietzsche byl přesvědčen, že pokud se společnost naučí naslouchat svým instinktům, může dojít k jejímu celkovému obrození.⁵⁸

2.2. LADISLAV KLÍMA

2.2.1. Život a charakteristika Ladislava Klímy

Ladislav Klíma ve svém životopise poznamenává, že se mu „všichni protivili až k hnusu, protože stáli příliš blízko něj“.⁵⁹ Protivili se mu i jeho vlastní rodiče a obecně nesnášel všechny lidi, dokonce říká: „každé pohlazení nutilo mne až ke zvracení, zvláště proti všem mužským jsem měl velmi vyspělou idiosynkrasii“.⁶⁰ Klímovi zemřeli nejen všichni sourozenci, ale i matka, babička a teta velmi brzy, a ačkoli o jejich smrti mluvil poměrně lhostejně, je zřejmé, že tato událost v něm zanechala silné negativní pocity.⁶¹ Brzy zemřel Klímovi také otec, po němž zdědil domy, ale jak říká, nemohl se o ně starat, protože „tohoto roku a následujícího dostoupil jsem vrcholu svého dosavadního života: našel a partiellně přisvojil si Deoessenci“.⁶² O rok později měl předsevzetí: „absolutním ovládnutím intelektu docílit plně Nejvyššího“, to se mu ale nezadařilo a uchýlil se k alkoholu – rumu a nezředěnému lihu.⁶³ Klíma tvrdil, že kdyby mohl jedním krokem zničit celé lidstvo, jen tak, bez hněvu, vesele a z rozpustilosti, nečekal by ani vteřinu.⁶⁴ Ladislav Klíma nepochyboval o tom, že je pro svět důležitější než ostatní lidé, protože i přes svůj riskantní způsob života byl stále v plné síle. Nepochyboval o své výjimečnosti, což dokládá i tvrzení z vlastního životopisu: „Osud, jak se zdá podle všeho, má se mnou ještě něco za lubem. Může se stát..., ale k rozzelenání je nutné jaro. Že nepřichází dlouho, dobře; předčasné jaro nebývá dobré; a kdo žije ve věčnosti, není nedočkavý.“⁶⁵

---

⁵⁶ Tamtéž, s. 126.

⁵⁷ Tamtéž, s. 131

⁵⁸ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 165.

⁵⁹ KLÍMA, L. *Vlastní životopis*, s. 9.

⁶⁰ Tamtéž, s. 9.

⁶¹ Tamtéž, s. 13.

⁶² Tamtéž, s. 19.

⁶³ Tamtéž, s. 19.

⁶⁴ Tamtéž, s. 41.

⁶⁵ Tamtéž, s. 43.

2.2.2. Odras života v Klímově filosofii

Klíma byl jedním z myslitelů, který se snažil žít podle toho, co kázal. Svou filosofii praktikoval sám na sobě, ale ne vždy odpovídaly výsledky jeho představám. Pak upadal do depresí, které léčil velkým množstvím alkoholu. Jak poznamenává Jindřich Chalupecký, Klíma si ovšem neuvědomoval, jak nebezpečného pokusu se dopouští. Tento pokus se zcela vymykal běžnému užívání vědomí v obvyklých lidských podmínkách. Klíma se totiž na svou cestu života vydával sám, bez jakékoli podpory, pouze se svou filosofií iluzionismu, která mu oporu spíše brala, a proto ho vedly jeho experimenty do záhuby. Ze svých nepopsatelných euforií upadal do stále těžších depresí. Po jejich překonání si uvědomoval, že ztrácí možnost dorozumívání s ostatními lidmi a především schopnost sám rozumně myslet.⁶⁶

Svým způsobem života a svými díly se značně vymykal filosofickým koncepcím své doby, tedy konce 19. a začátku 20. století. Duchovní situace v Evropě v této době byla velmi nakloněna Nietzscheho ideálu nového a silného člověka a Klímova osobitost se projevovala nejen v koncepci jeho filosofie, ale také ve způsobu života, kdy se snažil s ní žít v naprostém souladu.⁶⁷ Klíma se hlásil k Nietzschemu a Schopenhauerovi a s Nietzschem sdílel mimo jiné také striktní odmítnutí křesťanství.⁶⁸ Klímova filosofie znamenala popření dosavadní filosofie, kultury, morálky i světa samého. Z egosolismu v jeho pojetí, které říká: „Jsem Svět“, musí vyplývat egodeismus, který říká: „Jsem Bůh“. Nejde tu však o žádné vtělení, ale o logický důsledek celého procesu. Podle něj je „egosolismus postulát Boha“.⁶⁹ A „činí člověka Jediným, Vším, Bohem“.⁷⁰ Klíma byl prvním filosofem, u kterého se přímo setkáváme s pojmy egodeismus a egosolismus. Egosolismus pro něj byl egodeismem, kdy nad člověkem už není nic, a proto může člověk vše a cokoli. Jeho hrdinové mohou vraždit sebe i jiné, stejně jako jiní nihilisté Dostojevského Kirillov či Raskolnikov.⁷¹ „Nihilismus zdaleka není jen vnitřní záležitostí filosofie. Je to výraz duchovní situace evropské civilizace. Nejpřesněji ji

---

⁶⁶ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 175.

⁶⁷ GABRIEL, J. *Česká filozofie ve 20. století*, s. 43 – 45.

⁶⁸ Tamtéž, s. 44.

⁶⁹ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 274.

⁷⁰ Tamtéž, s. 256.

⁷¹ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 165.

rozeznal Friedrich Nietzsche a zděsil se jí. Je to znehodnocení nejvyšších hodnot. Člověk smí vše a sám se zničí.“⁷²

Ladislav Klíma byl autorem nejen filosofických spisů, ale také několika beletristických. Jak uvádí Karel Bodlák, postihnout Klímovu filosofickou problematiku je úkol nesnadný, jelikož jeho pohled je zcela odlišný od dosavadních filosofických koncepcí a jeho slovník neodpovídá konvenčnímu filosofickému stylu. Jeho filosofie má „velmi revoluční obsah a zároveň specifický básnický kontext. Klíma si sám vytvářel nové značky, v nichž užíval obvyklých termínů a ty bylo nutné nově chápat. Tyto termíny mají buď přibližný nebo jen odrazný význam a často jsou velmi kontrastní.“⁷³

2.2.3. Klímova iracionalita světa

Klímova filosofie vycházela ze solipsismu, který si upravil do podoby egosolismu. Podle Klímy vnější svět neexistuje a vše, co se děje mimo naše vědomí, popírá. Odtud také název Klímovy filosofické prvotiny *Svět jako vědomí a nic*, které mělo být manifestem imaterialismu. Ladislav Klíma nikdy nepochyboval, že právě vědomí podmiňuje existenci vědomého a že bez vědomí by nebylo vědomého ani ničeho jiného.⁷⁴ Klíma neuznával materialismus ani vnější svět, protože člověk – egosolista je nad vším povznesený, nepotřebuje materiálno. Vědomí chápal jako univerzum, o kterém není možné pochybovat. Objektivní vnější svět neuznával a naopak vnitřní svět pojímal jako duševní stav božského vědomí.⁷⁵ Klíma byl přesvědčen, že pravda neexistuje jako daná lidská hodnota, uznával ji pouze „jako začátek kruhu, všude a nikde“.⁷⁶ Podstata světa podle něj byla pouze intelektuálním zdáním a neexistuje vůbec nic, „zdá se nám, že se nám zdá, že něco jest“.⁷⁷ Podle Klímy je absurdní hledat důkazy existence Boha. Je to stejně směšné, jako dokazovat existenci krávy, ale to nikdy nepochopí člověk, který neví, že vnější svět neexistuje, že vše vnější

---

⁷² Tamtéž, s. 166.

⁷³ BODLÁK, K., *Ladislav Klíma : filozof – básník*, s. 14 – 16.

⁷⁴ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 163.

⁷⁵ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 7 – 9.

⁷⁶ Tamtéž, s. 5.

⁷⁷ Tamtéž, s. 7.

je pouze vnitřním.⁷⁸ „Buď je člověk Egosolista, Egodeista, nebo pes. Já, které by bylo jen částí Boha, bylo by pořád červem.“⁷⁹

Jiří Gabriel uvádí, že na vrcholu Klímovy filosofie stojí absolutní subjekt, ale zkoumá také, co je na jejím počátku. Je to zásadní negace kultury, vzdělanosti a měšťácké morálky.⁸⁰ S tím souvisí Klímova kritika školství, dle něj vezme škola člověku nejméně 30% duševní síly a z člověka zbyde pouze jeho fragment. Dle Klímy musí s tímto faktem člověk vždy počítat.⁸¹ Byl také přesvědčen, že evropský člověk žil v nejmodernějším druhu otroctví, když dal přednost své sytosti, strachu a drezuře před lidskou hrdostí a svobodou, proto vnímal společenskost jako velmi zkaženou. Podle Klímy je vše zároveň pravdou a lží a jediné, z čeho může člověk vycházet, je zdání, že něco existuje. Stejně tak vnější svět, čili příroda, je pouze souhrnem duševních stavů. Omyly vznikají na základě fikce času, prostoru a nepropustnosti a Klíma chtěl tyto omyly odstranit novým poznáním. Nejistotu totiž může člověk překonat nalezením Deoessence.⁸² „Nejintimnějším tajemstvím světa je to, že svět je vůbec bez hodnoty: Na konci závratného koloběhu, po součtu a zrušení všech protikladů, se vše paralyzuje v nic. Kdo není egoista, kdo se nevěnuje výhradně svým niterným stavům, ten nechápe svou podstatu, jež jediná bude v průběhu světového roku afirmována, nechápe jedinou pravdu, že svět je vědomí a nic.“⁸³

2.2.4. Klímova koncepce nového, vyššího člověka

Klíčovým pojmem Klímovy filosofie je egodeismus. Ten je možné chápat doslovně jako „Jsem Bůh“. Člověk – egodeista je absolutně svobodný, nezávislý na dění ve světě a není omezen žádnými pravidly morálky. Člověk – egodeista se stává Bohem, čímž získává neomezenou nadvládu nad vším. Ovšem Klíma vnímá svůj absolutní subjektivismus jako teoretický egoismus.⁸⁴ Egodeismus je tedy pouze teoretické bytí Bohem. Aby se mohl člověk stát skutečným Bohem, je nutné dosáhnout Deoessence. Právě Deoessence je procesem stávání se Bohem v běžném životě. Deoessence je dokončením teoretického egoismu, je jeho nejvyšším stupněm a praxí, ve

---

⁷⁸ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 138.

⁷⁹ Tamtéž, s. 253.

⁸⁰ GABRIEL, J. *Česká filozofie ve 20. století*, s. 46.

⁸¹ KLÍMA, L. *Vlastní životopis*, s. 12.

⁸² GABRIEL, J. *Česká filozofie ve 20. století*, s. 46.

⁸³ Tamtéž, s. 47.

⁸⁴ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 7.

kteře splyne člověk s Bohem.⁸⁵ Klíma ale zdůrazňuje, že „od egodeismu k Deoessenci je stále ještě ohromný skok“.⁸⁶ V *Traktátech a diktátech* popisuje „egosolistní, metalogickou, ludibrionistní Deoessenci“⁸⁷, tu lze vysvětlit jedině z pohledu egosolisty, který se nezabývá logikou ani racionalitou a svým praktickým jednáním směřuje k bytí Bohem.⁸⁸ „Existence – je sama ze sebe a sama pro sebe, dění bez konce a bez začátku, a také bez důvodu a smyslu. To nazýval Klíma ludibrionismem“⁸⁹, tedy libovolné hraní si. „Svět jest absolutní Hříčka.“⁹⁰ Podle Klímy mohl být skutečným Bohem „jen egosolistní: nutně metalogický, ludibrijní, absolutně absolutní Bůh.“⁹¹ Klíma se snažil zasadit svého nového, svobodného člověka, doslova svého titána, do běžného života. Chtěl tím dokázat, „že i orel může žít v bahně a že je to dokonce nutné k tomu, aby bylo bahno vysušeno: orel je musí ve svých drápech vynést do azuru“.⁹² Klíma uznává svobodu pouze ve vládnutí člověka, protože jako Bůh může vše a nikdo mu v tom nemůže bránit.⁹³ Vládnoucí typ člověka popisuje jako takového, kdo rozkazuje svým duševním stavům a je v něm propojeno myšlení, čin a umění.⁹⁴

Se vznikem nadčlověka souvisí také Klímovo chápání vůle. „Subjekt zrozený vůlí, rovnající se bohu, jediný jsoucí – tak lze stručně charakterizovat vrcholný bod Klímovy filozofie.“⁹⁵ Ta čerpala inspiraci z voluntarismu, avšak oproti Schopenhauerovi, který považoval za nejvyšší poznávací bytost člověka, jenž popřel svou vůli, Klíma žádal jedině uskutečnění vlastní vůle.⁹⁶ Svou vůli nazýval vůlí k příjemnosti.⁹⁷ Jako jedinou pravdu vnímá absolutně rozkazující vůli, která se týká všeho, ať je to živé nebo neživé. Vůle je podle Klímy tím, co bylo na začátku všeho, vše je rozkazem této vůle, a proto se vůle k příjemnosti nazývá absolutní.⁹⁸ Vůle k příjemnosti vznikla skrze Nietzscheho vůli k moci. Podle Klímy jsou hodnoty tvořeny podle toho, co je nám příjemné a co naopak nepříjemné. Svět potom považuje za

---

⁸⁵ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 288 – 290.

⁸⁶ Tamtéž, s. 288.

⁸⁷ Tamtéž, s. 253.

⁸⁸ Tamtéž, s. 247 – 248.

⁸⁹ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 169.

⁹⁰ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 247.

⁹¹ Tamtéž, s. 268.

⁹² GABRIEL, J. *Česká filozofie ve 20. století*, s. 48.

⁹³ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 134.

⁹⁴ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 40.

⁹⁵ GABRIEL, J. *Česká filozofie ve 20. století*, s. 45.

⁹⁶ Tamtéž, s. 45.

⁹⁷ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 10 – 11.

⁹⁸ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 175 – 178.

vzájemný boj myšlenek, čili duševních stavů.⁹⁹ Základem všeho je absolutně komandující vůle.¹⁰⁰ „Bůh je vše; je Jím. Bůh je absolutní vůle; vše jest jí. Objektem Boží Vůle může být jen jedno: absolutně Vše. Bůh dosáhne všeho; vše dosáhne všeho; Věčnost zve se toto nedosažení, neuskutečnění. Kdy co dosáhneš – lhostejné slunce – toť nadčlověctví neboli Božskost... Člověk je otrok stále bičem poháněný, ranou zbabělý. Je temný víchr; klidným sluncem musí se stát. Proměna v klidné, nehnuté, lhostejné slunce – toť nadčlověctví neboli Božskost.“¹⁰¹

Klíma nazýval svou filosofii „Boží filosofií“¹⁰². Podle něho je zcela nenáročná, stačí jen pochopit jedinou pravdu – absurdnost.¹⁰³ S touto filosofií souvisí také „Boží praxe“, kdy extatické vědomí se má ztotožnit se skutečností, subjekt nebude oddělen od objektivního světa, ale naopak s ním splyne. Lidské vědomí se stane vědomím vesmírným. Egosolismus bude egodeismem a člověk, který pochopí své vědomí jako existenci všeho bytí, pochopí se také jako Stvořitel.¹⁰⁴

Ladislav Klíma, podobně jako Dostojevského Raskolnikov, dělil lidstvo na dva druhy lidí, nižší a vyšší. Nižší lidé jsou spokojeni se svou všedností, ale vyšší lidé překračují obyčejnou morálku a chtějí dojít k naprosté svobodě. Vyšší lidé mají za úkol „boj proti svini, potírání svině, nenávisť vůči svini“.¹⁰⁵ Rozdíl mezi velkým a malým člověkem je ještě mnohem větší než rozdíl mezi mužem a ženou.¹⁰⁶

Cílem Klímovy filosofie nebylo pomáhat lidské společnosti, byl totiž přesvědčený, že je slabá, špatná a pouze ničí jedince, kteří by se z ní chtěli vymanit.¹⁰⁷ Chtěl vyčkat správného času, kdy by si lidé konečně uvědomili výhody egodeismu a propracovali by se k jeho praktické „Boží filosofií“.¹⁰⁸ Jindřich Chalupecký se ptá, jaký záměr vlastně má Klímova filosofie. „[...] zůstává učením, jak umírat. Je to nihilismus nebo eschatologie? Nejspíš oboje: nihilistická eschatologie.“¹⁰⁹ Jisté ovšem je, že

---

⁹⁹ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 10 – 11.

¹⁰⁰ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 294.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 77 – 78.

¹⁰² Tamtéž, s. 270.

¹⁰³ Tamtéž, s. 277 – 278.

¹⁰⁴ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 170.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 171 – 172.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 172.

¹⁰⁷ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 19 – 21.

¹⁰⁸ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 299.

¹⁰⁹ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 188.

Klímova díla byla jakýmsi voláním o pomoc uprostřed lhostejného světa¹¹⁰ a že jejich cílem bylo ukázat, že pouze vnitřně svobodný člověk může být zakladatelem moderní společnosti, a tak vytvářet nové hodnoty.¹¹¹

V počátcích své tvorby byl Klíma přesvědčen, že brzy docílí „plně Nejvyššího“¹¹², ale o několik let později se sám ptá takto: „Zůstává mně úplnou záhadou, proč přece jednou nedosáhl jsem trvalého, definitivního stavu Deoessence! Což nedosáhl jsem toho trvale a definitivně z toho důvodu prostě, že takové trvalé a definitivní dosažení je nemožné?“¹¹³ Jak si Klíma sám přiznává, je docela dobře možné, že trvalého a definitivního stavu Deoessence skutečně není možné dosáhnout.

Odpověď na položenou otázku je nesnadné. Na Klímovu filosofii lze nahlížet mnoha způsoby: s velkým nadhledem, negativně, i jako na dokonalou koncepci, ve které vše souvisí se vším a je možné vše zdůvodnit.

---

¹¹⁰ Tamtéž, s. 199.

¹¹¹ GABRIEL, J. *Česká filozofie ve 20. století*, s. 49.

¹¹² KLÍMA, L. *Vlastní životopis*, s. 19.

¹¹³ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 178.

3. ASPEKT EGODEISMU V BELETRISTICKÉ REFLEXI

3.1. FJODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ

Podle Eduarda Thurneysena právě „Dostojevskij vytušil a předjal Zarathustrův – Nietzscheho objev a poselství zániku člověka, ale i jeho titánské vzepjetí po nadčlověku.“¹¹⁴ Dostojevského romány označuje Berďajev jako tragédie zvláštního druhu. Jeho hrdinové jsou vlastně on sám, jeho vlastní cesta, jeho utrpení a tázání. Říká, že Dostojevského tolik netrápí problém Boha, ale především problém člověka a jeho osudu. Tajemství Boha spatřoval právě v lidském osudu.¹¹⁵ Dostojevský nechápal nového člověka jako egodeistu, ale viděl v něm mimořádného člověka, který se skrze utrpení duše navrácí k původním křesťanským hodnotám.¹¹⁶ Jeho hrdinové vytrvale řeší, zda skutečně mohou projevovat svou svobodnou vůli, zda je opravdu „vše dovoleno“, řeší tedy otázku lidské svobody.¹¹⁷ Ve svých románech zobrazuje Dostojevský cizí ideu, od které si drží odstup a nespojuje ji s projevy vlastní ideologie.¹¹⁸ Jelikož byl Dostojevský považován za „velkého umělce idejí“¹¹⁹, byl přesvědčen, že idea patří neodmyslitelně k člověku a ten zase k ní. Hrdinové v jeho románech touží především po rozřešení idejí, které je v životě ovládají.¹²⁰

3.1.1. Podoby egodeismu u Dostojevského

V analyzovaných dílech Dostojevský vykresluje tři podoby egodeismu. První je egodeismus v pojetí Rodiona Raskolnikova, který je přesvědčen, že může vše, protože je mnohem užitečnější než kdokoli na světě, a že nicotný zločin, který hodlá spáchat, bude zahlazen tisíci dobrými skutky.¹²¹ Podstatou díla *Zločin a trest* jsou „motivy vnitřní, psychologické: jde o mravní reakci individua, trpícího hlubokou skepsí, na stav společnosti“.¹²² Naopak Kirillov z *Běsů* je člověk, kterému nezáleží na pochopení ostatních. Svůj smysl života vidí ve vlastní sebevraždě jako nejvyššího projevu své

¹¹⁴ THURNEYSEN, E. *Dostojevskij*, s. 16.

¹¹⁵ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 16 – 19.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 39 – 40.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 61.

¹¹⁸ BACHTIN, M.M. *Dostojevskij umělec : k poetice prózy*, s. 115.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 115.

¹²⁰ Tamtéž, s. 119.

¹²¹ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Zločin a trest*, s. 65 – 68.

¹²² PYTLÍK, R. *F. M. Dostojevskij: život a dílo*, s. 97.

neomezené vůle. Je přesvědčen, že se po vlastním zastřelení stane Bohem. Bůh je pro něj jako duševní podpora nepostradatelný a člověk jej pro svůj život potřebuje. Zároveň si ale uvědomuje, že fyzicky Bůh existovat nemůže.¹²³ Ivan Karamazov je zase přesvědčený, že vše je dovoleno. Existenci Boha uznává, ale přitom se nechce podřídit daným božím zákonům.¹²⁴ Podle něj na zemi není vůbec nic, co by lidi nutilo milovat své bližní a pokud na zemi vůbec byla nějaká láska, pak jen proto, že lidé věřili ve svou nesmrtelnost. Podle Ivana ovšem stačí zničit tuto víru v nesmrtelnost a v lidech okamžitě vyhasne láska, ale také jakákoli síla pokračovat v životu na zemi. Zločin má být nejenže dovolen, ale dokonce uznán jako nezbytné a nejrozumnější východisko pro každého bezbožníka. Není – li totiž nesmrtelnost, není ani ctnost.¹²⁵

3.1.2. Koncepce člověkoBoha a Bohočlověka

Ve svých románech rozlišuje Dostojevský dvě podoby lidství. Buď může být člověk Bohočlověkem nebo člověkoBohem. Na cestě k člověkoBožství ovšem nalézá pouze vlastní konec a smrt, naopak cesta k Bohočlověku ukazuje spásu a je zde stvrzován jeho obraz.¹²⁶ Dostojevský byl toho názoru, že „bytí člověka předpokládá bytí Boha. Zabít Boha znamená zabít člověka“.¹²⁷ Na svých hrdinech Dostojevský ukazuje, že i ztracení jedinci, kteří se dostanou skrze utrpení, prázdnotu a temnotu k víře v Krista, ocitnou se na správné cestě ke svobodě.¹²⁸

Ivan Karamazov, Raskolnikov i Kirillov, ti všichni představují člověkoBoha. Naopak Aljoša, bratr Ivana byl představitelem Bohočlověka. Aljoša byl silně věřící křesťan, který nepochyboval o nesmrtelnosti lidské duše a existenci Boha.¹²⁹ Rodion Raskolnikov byl přesvědčen, že je nutné dělit lidstvo do dvou základních skupin – jedni jsou obyčejní a druzí výjimeční. Obyčejní pouze poslouchají a plodí sobě podobné, čímž udržují svět. Kdežto výjimeční mají právo na jakýkoli čin, jelikož právě tyto činy hýbou světem a vedou ho k cíli. Dokonce mají právo překračovat zákony a páchat zločiny. Jejich činy totiž směřují k obecnému prospěchu. Toto právo ovšem není oficiální, ale jakési vnitřní, osobní, které dává člověku možnost překročit hranice svého

¹²³ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Běsi*, s. 578 – 580.

¹²⁴ THURNEYSEN, E., *Dostojevskij*, s. 81.

¹²⁵ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Bratři Karamazovovi*, s. 89 – 90.

¹²⁶ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 37.

¹²⁷ Tamtéž, s. 42.

¹²⁸ Tamtéž, s. 37.

¹²⁹ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Bratři Karamazovovi*, s. 170 – 171.

vlastního svědomí. Podle Raskolnikova mají ale obě skupiny stejné právo na život. Geniální člověk, jenž patří do skupiny výjimečných, však může provést jakýkoli přečin bez výčitek, i když může pociťovat vůči své oběti lítost.¹³⁰ Právě v této Raskolnikovově teorii nacházíme shodu s Nietzscheho nadčlověkem. Raskolnikovova výjimečného člověka můžeme nazvat nadčlověkem, tedy v Dostojevského pojetí člověkobohem, který je stejně jako Nietzscheho nadčlověk eticky oprávněn páchat jakékoli zločiny, jelikož jedná v rámci dobra celé společnosti.

Na základě mínění Kirillova, hlavní postavy *Běsů*, spočívá celá planeta pouze ve lži a výsměchu, stejně jako jsou zákony planety jen lží a fraškou. Kirillov přiznává, že ho vlastně celý život trápil Bůh a právě proto se zabývá svými myšlenkami. Chápe život pouze jako bolest a strach, ve kterém žije člověk velmi nešťastný. Takový člověk ale ještě není ten pravý člověk. Ten pravý bude šťastný a sebevědomý a bude mu lhostejné, zda žít či nežít. Teprve člověk, který přemůže bolest a strach, se stane Bohem. Podle Kirillova musí každý člověk, který touží po svobodě, nejprve zabít sám sebe.¹³¹ Svou myšlenku o neexistenci Boha nazývá myšlenkou nejvznešenější. Podporu svých tezí hledá i v lidských dějinách, kdy se člověk ve všem snažil nalézat Boha, aby snáze překonával svůj úděl. Kirillov se ale nechtěl přizpůsobit a rozhodl se udělat podle něho ten prvotní, hlavní krok. Je přesvědčený, že právě tím spasí svět a lidstvo a fyzicky přemění příští pokolení.¹³²

Dle Ivana Karamazova je společnost tvořená z nadlidí vládnoucích hlavně vědou neudržitelná, jelikož nemá žádnou obecnou duchovní náplň. Je přesvědčen, že člověk si Boha vymyslel, přesto Boha uznává, stejně jako uznává jeho „přemoudřelost“ a cíl, který je nám všem naprosto neznámý. Stejně tak je přesvědčen, že kdyby nebylo náboženství, museli by si lidé opět nějaké nové vymyslet, protože není možné žít zcela bez pravidel. Je toho názoru, že bez zla by člověk nepoznal dobro a že existují lidé, kteří mají ve zlých a krutých činech dokonce zálibu. Ivan se ale ptá, k čemu je dobré rozumět dobru a zlu právě za cenu krutostí.¹³³ Berďajev o Ivanovi říká, že člověk jako on není schopen akceptovat svět stvořený Bohem, právě proto, že je v něm přítomno tolik

---

¹³⁰ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Zločin a trest*, s. 243 – 249.

¹³¹ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Běsi*, s. 114 – 115.

¹³² Tamtéž, s. 581 – 582.

¹³³ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Bratři Karamazovovi*, s. 297 – 312.

utrpení. Takový člověk se může snadno domnívat, že by stvořil svět lepší, ve kterém by nebylo přítomno tolik zla a utrpení.¹³⁴

Raskolnikov si svůj čin plně uvědomuje a zjišťuje, že mu nešlo o získání bohatství a vylepšení životní úrovně, jak si zpočátku namlouval, ale pouze o uspokojení vlastních vnitřních pohnutek.¹³⁵ Raskolnikov poznává, že každý člověk a jeho život má hodnotu, proto se s ním nesmí zacházet jako s prostředkem pro uspokojení svých idejí a zájmů.¹³⁶ Jeho čin doprovázela pouze sobeckost, sebestřednost a bezohlednost. Sám sobě přiznává, že vraždou si dokázal jen vlastní selhání. Raskolnikov nakonec pochopil, že jeho čin byl proviněním vůči celé společnosti a teprve až znovu uvěří v původní křesťanské hodnoty, jakými jsou láska a víra, dospěje od člověkoboha k Bohočlověku. Prožitým utrpením dochází k prozření.¹³⁷ Cílem Kirillova byla naopak úplná lhostejnost vůči životu.¹³⁸ Svého cíle nedosáhl, jelikož se nezastřelil s klidem, ani s prožitkem nejvyšší svobody, ale naopak bylo jeho chování velmi zmatené a zoufalé. Zmítala se v něm bezmoc lidského života a celkového šílenství. Dost možná si uvědomoval také nevyhnutelnou bolest a strach.¹³⁹ Dostojevský zastihuje Kirillova v čase, kdy se mu zachtělo být Bohem, a proto spáchal sebevraždu. Ukazuje však, že na cestě k člověkobohu ho čekala pouze smrt, nejen jeho samého, ale i jeho svobody.¹⁴⁰

Důležitým bodem v *Bratrech Karamazovových* je zavraždění jejich otce. Ačkoli viníkem je sluha Smerďakov, důsledně zdůrazňuje, že skutečným vrahem je Ivan, který ho inspiroval myšlenkou, že „vše je dovoleno“.¹⁴¹ Podle Bachtina si sice Ivan smrt svého otce přál, ale nechtěl s ní mít nic společného, a to jak vnitřně, tak ani navenek. Smerďakov byl přesvědčen, že jedná na základě Ivanovy vůle, a tak se Ivanovo přání, o kterém si myslel, že je dobře skryté i před sebou samým, mění ve skutečnost díky Smerďakovu činu.¹⁴² Ivan cítí za vraždu svého otce vinu, ačkoli nebyl tím, kdo jeho tajné přání proměnil ve skutek. Špatné svědomí ho ale dohání k šílenství a je

---

¹³⁴ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 66, 55.

¹³⁵ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Zločin a trest*, s. 385 – 398.

¹³⁶ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 62 – 65.

¹³⁷ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Zločin a trest*, s. 513 – 515.

¹³⁸ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Běsi*, s. 113.

¹³⁹ Tamtéž, s. 584 – 588.

¹⁴⁰ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 52.

¹⁴¹ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Bratři Karamazovovi*, s. 762 – 799.

¹⁴² BACHTIN, M.M. *Dostojevskij umělec : k poetice prózy*, s. 347 – 349.

přesvědčen, že kvůli svým slovům „vše je dovoleno“, je duchovním viníkem činu.¹⁴³ Dle Dostojevského je Ivan člověkem, který se dosud nerozhodl, zda být člověko-bohem nebo Bohočlověkem. Tím se dostává do konfliktu s vlastním podvědomím, jež se stylizovalo do podoby čerta. Právě v něm se ukazují vnitřní rozpory Ivanovy duše.¹⁴⁴ Toto podvědomí říká, že stačí zničit v člověku ideu Boha a celý dosavadní svět se zhroutí. Poté se zrodí člověkobůh a každý bude vědět, že je smrtelný, že vzkříšen nebude a svou smrt bude moci hrdě přijmout jako Bůh. Ivan svůj vnitřní boj prohrává, protože se nerozhodl pro nesmrtelnost lidské duše, tedy pro víru v Krista.¹⁴⁵ Podle Berďajeva představuje Ivan poslední etapu na cestě ke svobodě, která se ovšem změnila ve vzpouru proti Bohu a nakonec ho také zahubí.¹⁴⁶

Jak je z analyzovaných děl patrné, Dostojevský viděl ve vyšším člověku zločince. Nadčlověčenství tedy nechápe jako záležitost vznešených lidí, ale naopak podle něj přichází zdola. Jeho hrdinové jsou lidé, kteří jsou silně zaujatí sami sebou, žijí ve vlastním světě, jsou velmi individuální a sní o své nadřazenosti. Kirillov i Raskolnikov žili ve svých pokojích, dle Raskolnikova přímo „komůrkách“ a Ivan žil především ve svém nitru.¹⁴⁷

Ve všech zmiňovaných románech Dostojevský vykresluje problém zločinu a trestu v souvislosti s lidským svědomím. Ukazuje, že člověk je svým svědomím vždy dohnán. Na postavách Ivana, Raskolnikova i Kirillova je vidět, že destruktivní činy dovedou člověka vždy k sebedestrukci, jelikož všichni hrdinové svými činy zabíjí především sami sebe, svou duši, i když jsou předem přesvědčeni o opaku.

3.2. LEONID NIKOLAJEVIČ ANDREJEV

3.2.1. Andrejevova koncepce egodeismu

Dalším spisovatelem, jenž ve své beletristické tvorbě rozvinul koncept egodeismu, byl Leonid Andrejev. Ve svém díle *Fixní idea* se zabýval problémem viny a trestu, svědomím a hranicemi morálky. Kniha je de facto zpovědí hlavního hrdiny, jímž

¹⁴³ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 66.

¹⁴⁴ BACHTIN, M.M. *Dostojevskij umělec : k poetice prózy*, s. 42.

¹⁴⁵ DOSTOJEVSKIJ, F.M. *Bratři Karamazovovi*, s. 812 – 821.

¹⁴⁶ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 34, 49.

¹⁴⁷ STOEBER, M. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power.*, s. 36. [online]. [cit. 2014-03-20].

Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/1203613>.

je doktor Keržencev, který se chce pomstít milované ženě vraždou jejího manžela, jenž byl zároveň Keržencevovým přítelem. Andrejev se ve svých povídkách zabývá především vztahem rozumu a nižších pudů a jejich vzájemným zápasem v lidské duši. Zajímají ho takoví lidé, kteří spáchají zločin proti společnosti, ale nikdy si tento fakt nepřiznají a neustále lžou sami sobě.¹⁴⁸ Doktor Keržencev zažil ve svém životě několik zklamání, ale nejvíce ho zasáhne odmítnutí Taťány, které nabízel sňatek. S Taťánou se navíc ožení jeho nejlepší přítel Alexej. V Keržencevovi se zrodí myšlenka na pomstu, která je mu čím dál tím bližší. Rozhodne se zabít Alexeje s jediným cílem – vidět Táňu nešťastnou.¹⁴⁹ Sám Keržencev je zcela egoisticky přesvědčený, že je pro svět mnohem přínosnější¹⁵⁰ než Alexej, který je podle něho pouhý slaboch.¹⁵¹ Zde nacházíme shodu s Dostojevského Raskolnikovem, který byl také přesvědčený o své nadřazenosti vůči ostatním lidem.

Keržencev chce Alexeje zabít, ovšem takovým způsobem, aby nemusel jít za svůj čin do vězení, proto se rozhodne hrát si na šíleného. Začne předstírat záchvaty, v nichž si přímo libuje a je pyšný sám na sebe, na své dokonalé herecké výkony,¹⁵² a také na to, že může lidi bít, ubližovat jim a nikdo se nad tím nepozastaví.¹⁵³ Navíc byl Keržencev přesvědčený, že zločinů se dopouštějí všichni lidé. Ti, kdo věří v Boha, se zločinů dopouštějí před Bohem a ti, kdo v Boha nevěří, jako Keržencev, se zločinů dopouštějí sami před sebou.¹⁵⁴

Doktor Keržencev se velmi upnul na svůj nápad, který miloval, a považoval jej za svůj jediný poklad, byl přesvědčený, že tato idea ho dokonale poslouchá.¹⁵⁵ Později připouští, že ve svém životě nikdy nikoho nemiloval, jen svou ideu, která mu byla vlastním Bohem.¹⁵⁶ A pravděpodobně se jí nechal příliš strhnout. Měl především svou „fixní ideu“, pro kterou nebo díky které byl ochoten udělat cokoli. Sám sebe se ptá, zda simuloval šílenství, aby zabil, nebo zabil proto, že bláznem už dávno byl.¹⁵⁷ Keržencev je velmi složitou osobností, jelikož v jednu chvíli si je naprosto jistý svou „dokonale

---

¹⁴⁸ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 65 – 90.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 12.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 22.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 14.

¹⁵² Tamtéž, s. 86.

¹⁵³ Tamtéž, s. 39.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 17.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 30.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 99.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 102.

sehranou rolí“¹⁵⁸ a nemá jediné pochybnosti, avšak vzápětí je přesvědčený o tom, že k bláznovství má určité dědičné predispozice,¹⁵⁹ tudíž bláznem skutečně je a za vraždu Alexeje vlastně nemůže nést vinu. Jakmile sám sobě tento fakt přizná, nastává okamžitě další obrat a Keržencev si je jistý svou určitou nadřazeností. Dokonce říká, že pochází z nového světa, kde je vše dovoleno, a všechny o tom jednou přesvědčí. Země je podle Kerženceva prokletá, hemží se to v ní Bohy, ale ani jediný Bůh není věčný.¹⁶⁰ Hned v úvodu svého příběhu však upozorňuje, že „nic není tak jednoduché, jak se zdá, a kromě kazajky a okovů existuje ještě další trest, který je mnohem horší.“¹⁶¹ Zmiňovaným trestem může myslet právě boj se sebou samým, se svým svědomím a myšlenkami. Ačkoli Keržencev kritizuje právě Dostojevského Raskolnikova, který svým myšlenkám a svému svědomí podlehl a neunesl jejich tíhu, nacházíme u něj prakticky totožné chování, kdy byl Keržencev zpočátku přesvědčen o své dokonalé psychické odolnosti, ale závěrem příběhu o sobě a svých schopnostech pochybuje.

Na konci díla se setkáváme se zajímavou myšlenkou doktora Kerženceva, který říká: „budete tvrdit, že jsem blázen – a já vám dokážu, že jsem normální; budete tvrdit, že jsem normální – a já vám dokážu, že jsem blázen. Prohlásíte, že krást, zabíjet a podvádět se nesmí, protože je to amorální, protože je to zločin – a já vám dokážu, že zabíjet a loupit se smí a že je to velmi morální. Budete přemýšlet a mluvit vy, budu přemýšlet a mluvit já, a všichni budeme mít pravdu. Existuje vůbec soudce, který by nás mohl rozsoudit a odhalit nám pravdu?“¹⁶²

Leonid Andrejev vnímal člověka doslova jako „duchovního nuzáka“¹⁶³, kterému bylo znemožněno dosáhnout jakékoli vnitřní harmonie a navíc byl přímo „otrokem smrti a celý život je jí vláčen na řetěze“.¹⁶⁴ Přesně takový byl i hlavní hrdina Fixní ideje doktor Keržencev. Byl člověkem nevyrovnaným, zcela pohlceným svou ideou, které byl zároveň otrokem. Nakonec sám sobě přiznává, že ho tato idea zničila a prakticky nevidí rozdíl, zda skončí za dveřmi léčebny pro chorobomyslné nebo za mřížemi věznice.¹⁶⁵ Andrejev promítl myšlení egodeisty do svého hrdiny Kerženceva, který jak již bylo

---

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 86.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 83.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 104.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 7.

¹⁶² Tamtéž, s. 92.

¹⁶³ GORKIJ, M. *Portréty*, s. 113.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 113.

¹⁶⁵ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 85 – 95.

uvedeno výše, o sobě tvrdí, že je pro svět mnohem užitečnější než někdo jiný. Myslí si, že má právo rozhodovat o životě druhých a nepochybuje o tom, že pochází z „nového světa“, kde je dovoleno naprosto vše.

Andrejevův hrdina si ve svém přesvědčení o nadřazenosti nad ostatními vybudoval vlastní hodnoty morálky. Zprvu ho po zločinu netížilo špatné svědomí, ani strach z trestu. Dokázal velmi racionálně tajit svůj skutečný stav a ani společnost si již nebyla jistá, zda je skutečným, chladnokrevným vrahem, nebo se stal opravdovou obětí své psychické nemoci a byl nevinný. Později ho však vlastní svědomí dostihlo, podobně jako hrdiny Dostojevského.¹⁶⁶

---

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 90 – 97.

4. KOMPARACE ASPEKTU EGODEISMU U F. NIETZSCHEHO, L. KLÍMY, F. M. DOSTOJEVSKÉHO A L. N. ANDREJEVA

V první části komparace budeme věnovat pozornost autorům filosofických spisů, tedy Friedricha Nietzscheho a Ladislava Klímy. V druhé části se zaměříme na porovnání F.M. Dostojevského a Leonida Andrejeva. Třetí část komparace se bude věnovat porovnání Nietzscheho a Dostojevského a jejich rozdílnému postoji k víře. Nietzsche o Dostojevském dokonce prohlašoval, že je výborný psycholog a je také jediným člověkem, od koho by se mohl co učit.¹⁶⁷

Klímu a Nietzscheho spojovalo nejen podobné smýšlení, ale také stejné pocity osamělosti v dětství i dospělosti. Ačkoli oba shodně tvrdili, že jim samota nevádí, je zřejmé, že v nich zanechala silné stopy.¹⁶⁸ Dalším významným spojujícím prvkem těchto filosofů bylo jejich mínění o sobě samých. Oba byli přesvědčeni, že mají pro svět mnohem důležitější význam než kdokoli jiný. Shodu je možné nalézt také v problematice věčného návratu téhož, ve kterém u obou myslitelů ústí jejich svět do jakési cykličnosti. Rozdíl ale je v tom, co se věčně navrácí. U Nietzscheho se opakují podoby vůle k moci, u Klímy to jsou různé kombinace univerzálního vědomí.¹⁶⁹ Nietzscheho nadčlověk na svůj příchod teprve čeká, kdežto dle Klímy ho bylo již dosaženo.¹⁷⁰ Podle Nietzscheho koncepce má být nadčlověk ideálním vládcem celé nízké společnosti.¹⁷¹ Rozdíl je patrný i v chápání důsledků chování. Dle Klímy si každý člověk může dělat to, co se mu zlíbí, vše je totiž dané, vše je lhostejné a dle jeho pojetí nesmrtelného vědomí na ničem nezáleží.¹⁷² Nietzscheho nadčlověk také může dělat vše, ale musí své činy před sebou vždy obhájit a jeho život definitivně končí smrtí.¹⁷³

Oba myslitelé opovrhovali tehdejší filosofií, ale poznání chápali odlišně. Pro Klímu bylo poznání zcela lhostejné,¹⁷⁴ ale Nietzsche jeho potřebu stále zdůrazňoval.¹⁷⁵

---

¹⁶⁷ LAVRIN, J. *A Note on Nietzsche and Dostoevsky: Russian Review*, s. 160. [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/127505>.

¹⁶⁸ HEFTRICH, U. *Nietzsche v Čechách*, s. 54 – 62.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 74 – 75.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 79.

¹⁷¹ NIETZSCHE, F. *Soumrak model, čili jak se filosofuje kladivem*, s. 143 – 145.

¹⁷² KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 9 – 10.

¹⁷³ KOUBA, P. *Nietzsche: filozofická interpretace*, s. 48 – 50.

¹⁷⁴ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 134.

Byl znám svou kritikou Sokrata kvůli použití rozumu a logiky¹⁷⁶, ale Klíma naopak Sokrata obhajuje, dává ho za příklad jako člověka s pravým, vášnivým myšlením.¹⁷⁷ Přesto však Klíma kritizuje logiku a umělost v myšlení. Cílem má být pochopení myšlenky v její hloubce, proto preferuje sebeovládání ve všem.¹⁷⁸ Nietzsche říká, že je nutné změnit lidské myšlení především v oblasti etiky, jen tak se bude moci člověk vyvinout ve vyššího tvora.¹⁷⁹ Dle Nietzscheho musí být extrémní moralismus nahrazen tvůrčím a individuálním imoralismem, kdy imoralismus není chápán jako libovůle, ale jako určitá, nemorální forma odpovědnosti.¹⁸⁰ Klíma je toho názoru, že vývoj člověka je zcela nepodstatný, protože vše je dané a je nutné si tento fakt uvědomit.¹⁸¹

Klíma pravděpodobně souhlasil s Nietzscheho koncepcí vůle k moci, tedy že nešlo o zvyšování moci na úkor slabších, ale naopak o „sebezdokonalování a neustálé stupňování bohaté osobnosti“.¹⁸² Klíma chápe veškeré dění jen jako rozkaz vůle, kterou člověk poslechne.¹⁸³ Nietzsche chce zničit vše lidské a poté znovuvybudovat nové hodnoty a novou morálku. Cílem Nietzscheovy filosofie je přesvědčit co nejvíce jedinců, aby se pozvedli k nadčlověku.¹⁸⁴ Dle Chalupeckého Klímu, stejně jako Nietzscheho, velmi zneklidňoval evropský nihilismus. Uvědomovali si, že konec lidského znamená také konec dějin a nikde už nebude množné setkat se s něčím božským.¹⁸⁵

Hrdiny Dostojevského a Andrejeva spojuje fixní idea. Keržencev, Raskolnikov, Kirillov i Dmitrij, ti všichni mají vlastní ideu, podle které jednají.¹⁸⁶ Všichni jsou touto ideou naprosto pohlceni a při svém jednání nejsou schopni se od ní odtrhnout a racionálně přemýšlet. Andrejevův hrdina nechce za žádnou cenu převzít odpovědnost za své činy a ani těchto činů nelituje.¹⁸⁷ Oproti tomu hrdinové Dostojevského svých činů litují vždy a následným pokáním se snaží dosáhnout osvobození od duševních muk. Andrejev se s Dostojevským shoduje v přístupu, ve kterém se zaměřuje na rozpory

---

¹⁷⁵ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 63.

¹⁷⁶ NIETZSCHE, F. *Soumrak model*, s. 29.

¹⁷⁷ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 114.

¹⁷⁸ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 6.

¹⁷⁹ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 9 – 12.

¹⁸⁰ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 98 - 99

¹⁸¹ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 68 – 70.

¹⁸² HEFTRICH, U. *Nietzsche v Čechách*, s. 81.

¹⁸³ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 176.

¹⁸⁴ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 9 – 12.

¹⁸⁵ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 198 – 199.

¹⁸⁶ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 62.

¹⁸⁷ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 21.

lidské duše, ale na rozdíl od Dostojevského nechává vždy zvítězit racionalitu.¹⁸⁸ Andrejev byl také toho názoru, že pravdu je třeba hledat mimo člověka, nikoli v něm.
189

Dostojevský si jako jediný z analyzovaných autorů uvědomoval nebezpečnost člověka – egodeisty, který je nebezpečný nejen sobě, ale také celé společnosti. Odhalil, že falešná idea nadčlověka ničí člověka a nárok na neomezenou sílu odhaluje jen slabost a nemožnost.¹⁹⁰ Andrejev vykreslil svého hrdinu jako člověka, jenž silně opovrhuje společností, která se ho právem obává, a on se cítí být jejím vládcem.¹⁹¹ Zároveň si jeho hrdinové nikdy nenechají vzít své božské tvůrčí ambice.¹⁹² Většina Dostojevského postav věří v Boha, ale Andrejevovi hrdinové v něj rozhodně nevěří, přestože oceňují Krista jako člověka a snaží se některé jeho činy dokonce napodobit. Andrejev by rád objevil tajemství lidské duše, ale je si vědom toho, že to není možné.¹⁹³

Leonid Andrejev ve svých dílech sice vykresluje zločin, ale nesnaží se odůvodnit krizi lidské duše tak jako Dostojevský. Na rozdíl od něho nezkoumá příčiny jednání svých hrdinů, ale zabývá se jejich chováním, svědomím a působením společnosti.¹⁹⁴ Naopak Dostojevský ve svých dílech odhaluje lidskou přirozenost v šílenství a zločinu a do hloubky zkoumá tragédii lidského ducha.¹⁹⁵

Stěžejním rozdílem mezi Dostojevským a Nietzschem byla jejich víra a pospolitost s Bohem. Nietzsche byl velkým kritikem křesťanství, přestože se nejprve věnoval studiu teologie a měl se stát pastorem.¹⁹⁶ V jeho dílech se tato kritika často objevuje. Oproti němu Dostojevský byl „hluboce křesťanský spisovatel“¹⁹⁷ a jeho díla jsou plná víry. Dostojevský vnímal náboženství jako velmi důležitou součást života a dokonce říkal, že po víře touží tím víc, čím víc důkazů proti ní má.¹⁹⁸ Naopak spojitostí

---

¹⁸⁸ GORKIJ, M. *Portréty*, s. 107.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 104 – 106.

¹⁹⁰ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 61 – 63.

¹⁹¹ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 95 – 97.

¹⁹² ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 45.

¹⁹³ Tamtéž, s. 53 – 55.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 100 – 101.

¹⁹⁵ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 17 – 20.

¹⁹⁶ LAVRIN, J. *A Note on Nietzsche and Dostoevsky: Russian Review*, s. 163 – 165. [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/127505>.

¹⁹⁷ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 133.

¹⁹⁸ LAVRIN, J. *A Note on Nietzsche and Dostoevsky: Russian Review*, s. 164 – 167. [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/127505>.

mezi Nietzschem a Dostojevským je fakt, že dokázali rozpoznat svobodu člověka, která je pro něj zároveň tragickou a způsobuje mu utrpení.¹⁹⁹ Dle Berďajeva už není možný návrat k původnímu racionalistickému humanismu, neboť je překonán tvorbou Nietzscheho a Dostojevského. Původní sebejistota a spokojenost člověka se sebou samým je u konce a další možná cesta vede pouze k Bohočlověku nebo nadčlověku, člověkobohu. Na prvotní lidské úrovni už není možné setrvat, protože člověk je jen prostředkem k nadčlověku. Dostojevský se ovšem dostal za Nietzscheho koncepci, plně prozkoumal cesty lidské svévole, čímž je u něj člověk zachován až do konce.²⁰⁰ Naopak Nietzsche byl zcela v moci své ideje nadčlověka, a tak „v člověkobohu člověk umírá, v Bohočlověku zůstává zachován“.²⁰¹ Oba autoři se zabývají i vůlí, pro Nietzscheho je to již zmiňovaná vůle k moci, ale pro Dostojevského je to vůle k lásce. Právě ta je pro něj smyslem života. Ve vůli k moci vidí pouze cestu k člověkobohu a především ztrátu hodnot.²⁰² Z děl Nietzscheho a Dostojevského je patrné, že ve svých pojetích nadčlověka nepřipouštějí jakékoli překážky, které by stály nadčlověku v cestě, tedy i svědomí. Proto je důležitým úkolem nadčlověka svěst se svědomím jakýsi souboj a tento boj vyhrát.

Především v dílech *Zločin a trest*, *Bratři Karamazovovi*, *Běsi* a *Fixní idea* je patrné, že egodeismus může být pro své představitele velmi nebezpečný. Jejich hrdinové jednají pouze na základě své libovůle a jejich činy mnohdy postrádají jakoukoli morálnost. Ačkoli egodeismus nabádá k absolutní svobodě, nakonec jeho zastánci dospívají k tomu, že před vlastním svědomím neutečou, což je zřejmé nejen na literárních hrdinech, ale i na příkladu Klímy, který se jako jediný dle svých myšlenek snažil žít, což mu způsobovalo hlavně utrpení a problémy v životě. Myšlenky uvedených autorů byly na svou dobu pokrokové, až revoluční, kritizovaly tehdejší společnost a církve. Egodeismus souvisí s přirozenou touhou člověka po svobodě, především duševní. Z osudů jak literárních hrdinů, tak i filosofů Nietzscheho a Klímy je zřejmé, že svobody nelze dosáhnout nemorálními činy na úkor jiných bytostí.

---

¹⁹⁹ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 40.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 41 – 42.

²⁰¹ Tamtéž, s. 41.

²⁰² STOEBER, M. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power*, s. 42. [online]. [cit. 2014-03-20].

Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/1203613>.

5. ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce *Aspekt egodeismu ve filosofické a beletristické reflexi* bylo vytvořit souhrnnou studii o egodeismu na základě analýzy koncepcí Friedricha Nietzscheho, Ladislava Klímy, Leonida Andrejeva a Fjodora Michajloviče Dostojevského. V souladu s tímto záměrem byly zkoumány relevantní aspekty filosofických koncepcí uvedených autorů a charakterizovány základní pojmy, poté bylo možné na základě analyzovaných děl provést komparaci jejich stanoviska vztahující se k tématu egodeismu.

V práci je možné vidět odlišné koncepce nového člověka, který u Nietzscheho na svůj příchod teprve čeká, ale u Klímy ho již bylo dosaženo. Andrejevův hrdina po svém činu sám přiznává, že ho jeho idea ovládla a také zcela zničila. Pro Dostojevského je pak vyšší člověk Bohočlověkem, ke kterému je cesta poměrně složitá, ale jeho dosažení je pro spokojenou duši stěžejní. Dále bylo ukázáno, že osud Klímy a Nietzscheho byl velmi podobný, přinejmenším v prožitém, osamělém dětství, ale také v mínění, které měli sami o sobě. Stejně tak byla naznačena rozdílnost, s jakou analyzovaní autoři přistupovali k významu poznání. Pro Klímu bylo zcela nepodstatné, pro Nietzscheho a Andrejeva naopak důležité.

Další závěry se týkají rozdílů v pojetí vůle a konečnosti lidské duše. Nietzsche používal termínu vůle k moci, jež dle něj byla kompletní hnací silou života člověka. Dostojevský popisuje vůli k lásce, která pro něj byla skutečným smyslem života a pouze skrze ni bylo možné dostat se k Bohočlověku. Klíma ve své filosofii hovoří o vůli k příjemnosti, člověk dle něj jedná na základě toho, co je mu příjemné, respektive chce dosáhnout příjemnosti a vyhnout se nepříjemnosti. Smrtelnost, tedy i konečnost lidské duše připouštěl pouze Nietzsche. Dostojevský, Klíma a Andrejev uvažovali naopak o nesmrtelnosti duše.

Záměrem části čerpající z beletristických děl bylo především ukázat činy způsobené jednáním, které bylo vedené přesvědčením hrdinů o vlastním nadčlověčenství, tedy egodeismu. Z pasáže je patrné, že postupem času si všichni hrdinové uvědomí dosah svých činů a následně záludnost svých tezí. Je však nutné zdůraznit, že z analyzovaných autorů si pouze Dostojevský dokázal uvědomit zákeřnost egodeismu pro člověka ve skutečném, reálném světě, a proto ve svých dílech

zdůrazňuje nutnost dojít od člověkožství k Bohočlověku. Naopak Klíma, Nietzsche i Andrejev egodeismus považovali za důležitý a nalézali v něm vhodnou životní cestu.

6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANDREJEV, Leonid. *Fixní idea*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-060-9.
- ANDREJEV, Leonid. *Moje zápisky*. Praha: Volvox Globator, 2004. ISBN 80-7207-543-8.
- BACHTIN, Michail Michajlovič. *Dostojevskij umělec : k poetice prózy*, Praha : Československý spisovatel, 1971.
- BERĎAJEV, Nikolaj. *Dostojevského pojetí světa*. Praha: OIKOYMENH, 2000. ISBN 80-7298-020-3.
- BODLÁK, Karel. *Ladislav Klíma : filozof – básník : 1878 – 1928 - 1948*, Praha: J. Pohořelý, 1948.
- DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Běsi*, Voznice : Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-124-3.
- DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Bratři Karamazovovi*, Odeon, 2013. ISBN 978-80-207-1488-6.
- DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Zločin a trest*, Praha : Lidové nakladatelství, 1988.
- GABRIEL, Jiří. *Česká filozofie ve 20. století*, Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. ISBN 80-210-1222-6.
- GORKIJ, Maxim. *Portréty*. 2. vydání. Praha : Svoboda, 1968.
- HEFTRICH, Urs. *Nietzsche v Čechách*. Praha: nakladatelství Hynek, 1999. ISBN 80-86202-30-5.
- CHALUPECKÝ, Jindřich. *Expresionisté*, Praha: Torst, 2013. ISBN 978-80-7215-453-1.
- KLÍMA, Ladislav. *Svět jako vědomí a nic*. Húrná Streda: Súvislosti, 1999. ISBN 80-900461-0-X.
- KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*, Olomouc: VOTOBIA, 1995. ISBN 80-900614-9-4.

- KLÍMA, Ladislav. *Vlastní životopis*. Polička: ARGO, 1992. ISBN 80-901198-1-6.
- KOUBA, Pavel. *Nietzsche: filosofická interpretace*. Praha: Oikoymenh, 2006. ISBN 80-7298-191-9.
- KRUŽÍK, Josef, NOVOTNÝ, Jaroslav. *Nietzsche a člověk: kořeny filozofické antropologie v myšlení Friedricha Nietzscheho*, Praha: Univerzita Karlova – Fakulta humanitních studií, 2005. ISBN 80-239-5355-9.
- LAVRIN, Janko. *A Note on Nietzsche and Dostoevsky*. *Russian Review* [online]. 1969, Vol. 28, No. 2. [citace 2014-03-20].
Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/127505>>.
- MAJOR, Ladislav. *Dějiny poklasické filozofie v 19. a na počátku 20. století*, Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066-462-2.
- MOKREJŠ, Antonín. *Odvaha vidět: Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, Jinočany: H&H, 1993. ISBN 80-85787-46-6.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*, Praha: AURORA, 2004. ISBN 80-7299-077-2.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-33-6.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1992. ISBN 80-85619-28-8.
- PECHAR, Jiří. *Otázky Nietzscheho myšlení*, Praha: Filosofia, 2012. ISBN 978-80-7007-376-6.
- PYTLÍK, Radko. *F. M. Dostojevskij: život a dílo*, Praha : Emporius, 2008. ISBN 978-80-86346-13-7.
- STARK, Stanislav. *Filozofie člověka v historickém kontextu*, Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2008. ISBN 978-80-7043-711-7.
- STOEBER, Michael. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power*. *The Journal of religion* [online]. 1994, Vol 74, No 1. [citace 2014-03-20].
Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/1203613>>.

THURNEYSEN, Eduard. *Dostojevskij*, Praha : Vydavatelství oddělení Ymky, 1930.

EGODEISM. In: *Urban Dictionary* [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://cs.urbandictionary.com/define.php?term=Egodeism>.

7. RESUME

The submitted bachelor's thesis deals with the aspect of “ego-deism” in the philosophical and fictional literature. Friedrich Nietzsche and Ladislav Klíma are authors of the analysed philosophical pieces whilst from their works the ones relating to the topic of “ego-deism” the most have been chosen. As for Nietzsche's writings, these are *Twilight of the Idols*, *Thus Spoke Zarathustra* as well as *The Dawn* and of Klíma's books *Tractates and Dictations* and also *The World as Consciousness and Nothing* are examined.

In terms of fictional publications, main attention has been directed at F. M. Dostoyevsky's and Leonid Andreyev's works. In case of Dostoyevsky, books which relate both to the issues of offences and penalties as well as to the resulting fight of one's own conscience with generally valid moral have been selected. Namely these are *The Brothers Karamazov* where the key character for the purpose of this thesis is Ivan Karamazov, then *Crime and Punishment* with its main character Raskolnikov and also his *Demons*, within which all the focus goes to Kirillov. As for Andreyev, *Thought* and its protagonist Kerzhentsev is the crucial piece. Each of the analysed fiction writings heroes lives up to its own idea which is always very important for them and therefore they try to behave accordingly. The leading idea of Ivan Karamazov sounds “everything is allowed”, and as such it becomes inspirational for Smerdyakov, a servant in his family, who kills Fyodor Karamazov, the father. Raskolnikov and Kerzhentsev are then convinced according to their theory of extraordinary people that it is just them who belong to those exceptional, and therefore they can do whatever they want, even to kill. Whereas Kirillov assumes that by committing a suicide he becomes the God himself. On the contrary, Nietzsche's and Klíma's works express and offer the very own ideas of the authors, and especially Klíma tries to follow them. Within the Nietzsche's philosophy we encounter his “Übermensch”, i.e. overman whom he claims necessary to be born in order to save the human society. Klíma believes in his own assertion: “I am the God”.

The thesis conclusion is dedicated to the comparison of all the mentioned approaches. Primarily, we come across with a huge religion gap since Dostoyevsky was an orthodox Christian and his works express the battle between man-God and God-man.

From the above stated authors, Dostoyevsky in particular did realize the insidiousness of “ego-deism”, while the others, i.e. Nietzsche, Klíma and Andreyev, too were its supporters.